

בחוקותיהם לא תלכו

[א]

גדר האיסור

פְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ פְּנֵעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבַחֲקוֹתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ: (ויקרא יח, ג)

ר"מ בספר המצוות

כ' הר"מ בסה"מ (ל"ת מצ' ל) והמצוה השלישית היא שהזהירנו מלכת בדרכי הכופרים ומהתנהג במנהגותיהם, ואפילו במלבושיהם וקבוציהם במושבם. והוא אמרו יתעלה ולא תלכו בחוקות הגוי אשר אני משלח מפניכם. וכבר נכפלה אזהרה זו ואמר (ויקרא יח, ג) ובחוקותיהם לא תלכו. ולשון ספרא (פי"ג ה"ט) ובחוקותיהם לא תלכו שלא תלכו בנימוסות שלהם בדברים החקוקים להם כגון תרטיאות וקרקסיאות והאסטריאות. ואלו הם מינים מן המושבים שהיו מתקבצין בהם לעבודת הצלמים, ר' מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים, ר' יהודה אומר שלא תנחור ולא תגדל ציצית ושלא תספר קומי. ומי שיעשה דבר מאלה חייב מלקות. **שלא תאמר הואיל והם יוצאים בארגמן אף אני אצא בארגמן הואיל והם יוצאים בתלמוסין אף אני אצא בתלוסין.**

שיטת המהרי"ק שדווקא במתכוון לדמות לנכרי

ועי' בשו"ת מהרי"ק (כלל פח) שדן האם מותר ללבוש הקפ"א שהיא בגד ארוכה עד לארץ הולכת פנים ואחור ופתוחה מן הצדדין, ואמנם מתוקנת תקון הגון להיות פטורים מציצית. שהיו כאלה שרצו לאסור מטעם חוקות הגוי.

המהרי"ק האריך שם להוכיח שאין איסור של חוקות הגוי אלא באחד משני אופנים. האחד, **הוא הדבר אשר אין טעמו נגלה** כדמשמע לשון חק וכפרש"י בפ"י חומש בפרשת קדושים, וז"ל חקים אלו גזרות המלך שאין להם טעם לדבר עכ"ל. ובכיוצא בזה הוא שהזכירה תורה שלא לילך בחקותיהם, דכיון שהוא עושה דבר משונה אשר אין בו טעם נגלה, אלא שהם נוהגים כן **אז נראה ודאי כנמשך אחריהם ומודה להם, דאל"כ למה יעשה כדברים התמוהים האלה.**

ועי"ש שמביא ראיה מדברי הסמ"ג (לאוין סימן נ) שמציין לדברי התוספתא דשבת (פ"ז ה"א) שמונה כל מה שהייתה קבלה ביד חכמים מחוקותיהם, **ולא תמצא שם אפילו אחד שלא היה ניחוש או דבר תימה אשר לא יודע טעמו**, כגון גד גדי וסינוק לא, והאומר לעורב צרח וכן שחטו את התרנגול שקרא ערבית וכו'.

והשני יש לאסור משום חוקות הגוים הוא **הדבר אשר שייך בו נדנוד פריצת גדר הצניעות והענוה**, ינהגו בו הגוים, גם זה אסור. וכן משמע בבבביתא דספרי דקתני שלא תאמר הואיל ויוצאין בארגמן אף אני יוצא בארגמן וכו'. שדברים הללו דברי שחץ וגאווה הם, ולא באלה חלק יעקב אלא דברי ישראל ודרכם להיות צנועים וענוים ירשו ארץ.

ואפילו בדברים שיש בהם משום פריצות וכו' כ' המהרי"ק שאינו אסור אלא **דווקא כשהוא עושה כדי להדמות אליהם ולא לתועלת ידועה**, כדמשמע לשון הספרי, שלא תאמר הואיל והם יוצאים וכו'. ולא קאמר סתם שלא יצא בארגמן או בקלוסן כמו שהם יוצאים. אלא ודאי דלא שייך לאסור משום הולך אחר חקותיהם אלא היכא שהדברים מראים

שהישראל מתדמה אליהם. ולכן מסיק המהרי"ק שבלבישת הקאפ"א אין איסור בדבר כלל, שהרי טעם לבישתה ידוע בסימן היותם ממשגיגים בחכמה ההיא. ואין לתלות לבישתה כי אם לתועלת הנמשך ממנו, הן מחמת הכבוד, הן מחמת ריוח ממון שמתוך כך יצא לו שם באותה חכמה.

ראיות המהרי"ק

המהרי"ק מביא כמה ראיות לשיטתו, א' הוא מוכיח מגמ' שבת (סז,א) שכתוב שם דכל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. וע"כ מיירי שהרגילו בו האמוריים, (מדהוצרך לומר דאין בו משום דרכי האמורי) ובכל זאת משום שעושה לתועלת (רפואה) הותר.

ב' מההיא דמס' ב"ק (קיג,א) גבי בגד של כלאים אסור להבריח בו את המכס וכו' רבי עקיבא אומר מותר להבריח את המכס וכו'. ומסביר בהגהת סמ"ק דיש מפרשים דמאן דשרי להבריח בו דהיינו להראות בו שאיני יהודי וכגון במכס שאינו מוטל אלא ליהודים. א"כ ק"ו לנדון דידן, דהשתא אפילו במקום שנראה ככופר ח"ו, בלבשו בגדים האסורים לישראל דבר תורה, אפ"ה מותר היכא שאינו מתכוין ללבושו (ואין בה משום איסור כלאים) דבמקום הפסד ממון לא גזרו, כ"ש הכא שיש להתיר לבישת הקפ"א במקום ריוח ממון שהרי אין בה משום חשש איסור.

ג' רצה המהרי"ק להוכיח משיטת רש"י פרק בן סורר ומורה (עד,ב) בההיא דבשעת השמד מחויב למסור נפשו אפילו ערקתא דמסאנא. וז"ל אם דרך הגוים לקשור דרך כך ודרך ישראל לקשור בדרך אחר כגון שיש צד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות צנועים, אפילו שינוי זה שאין כאן מצוה אלא שינוי מנהגא בעלמא יקדש את השם יתעלה בפני ישראל חבירו עכ"ל. משמע דאפילו הנהיגו ישראל במלבוש אחד והגוים במלבוש אחר, אם אין מלבוש הישראלי מורה על היהדות או על הצניעות יותר מאותו שהגוים נוהגים בו, אין שום איסור לישראל ללבשם, מאחר שהוא בדרך כשרות וצניעות. דאי אמרת אפילו כה"ג אסור כיון שלא נהגו בה ישראל, א"כ מה לו לפרש ולומר דדווקא כגון שיש צד יהדות בדבר, נימא דאפילו אין צד יהדות בזה, מ"מ אסור בפרהסיא ויקדש את השם בפני ישראל חבירו, כיון שהוא אסור משום "בחקותיהם לא תלכו". אלא ודאי פשיטא דאין איסור בלבישת לבוש אשר הם רגילים בו ואפ"י אין ישראלים רגילים בו כיון שלא נמנעו בלבישתן משום צד יהדות וצניעות.

האם חייב ליהיות דווקא שונה מהגוים

ע"ש עוד שהאוסרים רצו להוכיח מדברי הר"מ שכ' בהל' עבודת כוכבים (פרק יא,א) וז"ל אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו. משמע שאינו מספיק בזה שאינו עושה לדמות, אלא שיש חיוב שיראה משונה מהם. אבל כ' המהרי"ק שאין משם ראייה כלל. דפשוט שלא התכוון הר"מ לומר שחייב להשתנות מן הגוי, מדכתב אח"כ וז"ל לא ילבש במלבוש המיוחד להם, ולמה לו לומר המיוחד להם לימא לא ילבש במלבוש הדומה למלבושם, אלא ודאי דלא נאסר אלא במלבוש שכבר נתייחד אליהם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות. אבל הקאפ"א הזאת שלא נתייחד לכלל אומתן, אלא לחכמים מפני חכמתן, ואין שום נכרי רשאי לישאנה אם לא יהיה חכם, פשיטא ופשיט' דאין זו מלבוש המיוחד להם ומותר ללבשם. עוד כ' דאם נאמר שחייבים ליהיות משונים במלבושינו, א"כ "אין אדם צדיק בארץ" ודור שכולו חייב הוא זה, שאין אדם בדור הזה שלא ילבש לבוש הדומים ללבוש שלהם.

עוד הביא ראיה מהא דגרסינן בחולין (קו,א) כי אתא רב דימי אמר מים ראשונים האכילו בשר חזיר וכו'. ופי' שם רש"י וז"ל האכילו בשר חזיר וכו' שהיה חנוני ישראל מוכר בשר שחוטה לישראלים ומבשל ומאכיל, וכשהגוי בא בחנותו מאכילו נבלות. ובא יהודי אחד לאכול ולא נטל ידיו, וכסבור שגוי היה והאכילו דבר טמא עכ"ל. ואם איתא שהישראל יצטרך להיות מובדל במלבושיו בכל אופן, א"כ למה תלה התקלה בחומר מים הראשונים, אדרבא יש לתלותו באשר עבר על "בחקותיהם לא תלכו" דהוי מדאורייתא. דהא ע"כ היהודי הוא היה לבוש בלבושי הגוים, דאלת"ה היאך טעה בו החנוני ויחשבהו לגוי אם היה לבוש בלבושי ישראל.

עד היתר משום ששינו צורת הקאפ"א

ומזה שכתב השואל שהיה נעשה באופן שיהיה פטור מציצית, כ' המהרי"ק שדי בזה שאינו נראה כבגד גוי, שהרי הכנראה שהקאפ"א שלהם היה בצורה שחייב בציצית. ואם נאמר שעל הקאפ"א שלא נפטר מציצית דברו האוסרים, כ' מהרי"ק שמה להם אצל איסור חוקות הגוי, היה להם לאסרו משום בטול עשה דציצית, שהיא שקולה נגד כל המצות.

שיטת הר"ן שתלוי בשרשים בע"ז

עי' במס' ע"ז (יא,א) דשורפין על המלכים ואין בו משום דרכי אמורי. וז"ל הר"ן וז"ל אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם, לפי שלא אסרה תורה אלא חוקות של עבודת כוכבים. אלו דברים של הבל ובטלה וכולן יש בהם צורך עבודת כוכבים. אבל דברים של טעם שרו, ובשריפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא. הרי לנו גדר חדש, שרק אם יש שייכות לע"ז אז יש איסור של "ובחוקותיהם לא תלכו".

נ"מ בין הר"ן למהרי"ק

ועי' בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"א סי' פא) שיש נ"מ בין המהרי"ק והר"ן היכא שבוודאי אין בו משום שמץ ע"ז, אבל גם אין בו שום תועלת, שלפי הר"ן יהיה מותר, אבל לפי מהרי"ק יהיה אסור, דסוף כל סוף אין בו טעם וע"כ שעושה להתדמות להגוים. ויש לדון גם מצב הפוך, אם יש לו שרשים בע"ז אבל הוא עושה הדברים בשביל איזה תועלת. דלכאורה לפי הר"ן אסור שסוף כל סוף יש בו שרשים בע"ז, אבל לפי מהרי"ק מותר, משום שאינו עושה להתדמות.

דרכי אמורי

וכבר הבאנו ראית המהרי"ק שהכל תלוי בכוננתו, מהא דאמרו כל שיש בו משום רפואה, אין בו משום דרכי האמורי.

ועי' בדרשות הר"ן (הדרוש הי"ב) שמבאר הגמ' באופן מיוחד. עי"ש שמבאר דכמו שאנחנו מבינים שיש רפואות על פי הטבע, כך טבע הקב"ה בהבריאה שיש דברים שמרפאים דרך סגולי, ואע"פ שאנחנו לא מבינים איך זה מרפא, אבל כמו כן אין אנו מבינים איך דברים טבעיים מרפאים. ולכן אם יש בו משום רפואה אין בו משום דרכי אמורי, שאע"פ שהם דברים שאנחנו לא מבינים אותם, אבל אומרים שבאמת הכל טבע. ועי"ש שמסיים שמה שאסרה תורה משום דרכי האמורי, הוא ממין אחר, והוא שאותם האומות בזמן הקדום, היו מדמין לעשות פעלים או דיבורים להשיג מהם תועלת מצד הגעת רצון בעל הכח השמימי אליהם. וכל מה שיהיה מזה המין, הן שיהיה לו עיקר הן שיהיה פועל הבטלה, נאסר מפני שהוא מדרכי האמורי ודרכי עבודה זרה.

פסק הרמ"א

ועי' ברמ"א (יו"ד סי' קעח,א) שמביא דברי המהרי"ק והר"ן ביחד. וז"ל וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים, והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות. או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי, ושיש בו שמץ עבודת כוכבים מאבותיהם. אבל דבר שנהגו לתועלת, כגון שדרכן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא אומן, מותר ללבושו. וכן שעושין משום כבוד או טעם אחר, מותר (מהרי"ק שורש פ"ח). לכן אמרו שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי (ר"ן פ"ק דעבודת כוכבים).

וכ' האג"מ שהרמ"א מיקל כדברי הר"ן. ולכן אפילו אם מכוון להתדמות לית לן בה, אם אין כאן שורש בע"ז. אבל קצ"ע לומר כן דלפי"ז פשוט שמותר ללבוש הקאפא, שהרי אין שרשיו בע"ז ולמה א"כ כ' הרמ"א שההיתר הוא משום שיש תועלת, אלא משמע שמחמיר גם כמהרי"ק.

שיטת הגר"א

אבל עי' בבהגר"א (סק"ז) שאחרי שהביא כל דברי המהרי"ק, וראיותיו חולק עליו ועל הרמ"א מכח סוגיא דסנהדרין, (נב,ב) שנחלקו ר"י ורבנן במתניתין האם "הרג" זה סייף, או שחותכין את הראש בקופיץ. הגמ' מביא ברייתא, אמר להן רבי יהודה לחכמים, אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה, ובחקתיהם לא תלכו. ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן. דאי לא תימא הכי, הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, היכי שרפינן והכתיב ובחקתיהם לא תלכו, אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא, דכתיב (רמיהו ל"ד) ובמשרפות אבותיך וגו', לאו מינייהו קא גמרינן, והכא נמי, כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן. משמע שאין כאן היתר אא"כ כתובה באורייתא.

זאת ועוד, שהקשו שם בתוס' דהכא משמע דאע"ג דחוקה היא כיון דכתיב באורייתא שרי, ובפ"ק דמסכת ע"ז (יא,א) פריך ושריפה חוקה היא, והכתיב ובחקותיהם לא תלכו, ומסיק לאו חוקה היא. ותירצו בתוס' דהתם קאמר לאו חוקה היא לשם עבודת כוכבים, דאי הוי חוקה לעבודת כוכבים אפילו הוה כתוב באורייתא לא הוה מהני. אבל הכא איירי בחוק העובדי כוכבים שלא לשם עבודת כוכבים דומיא דסייף, דכיון דכתיב באורייתא לא מינייהו גמרינן ושרי.

הרי שלדעת תוס' צריך שני תנאים א' שאינו חק לע"ז וב' דהוי כתיבי באורייתא. לכן חולק הגר"א ואוסר כל היכא דלא כתיבי, אפילו אם לא הוי חוק לע"ז.

[ב]

חליפה קצרה ושינוי השמות

פסק של האג"מ לגבי אלו שבאו מפולין

עי"ש באג"מ שדן באלו שהגיעו מאירופה, (שהמנהג היה ללבוש חליפה ארוכה) האם מותר להם לשנות ללבוש חליפה קצרה, כמנהג המקום. עי"ש שהביא דברי שו"ת חת"ס (או"ח ח"א סי' קנט) שאם המנהג השתנה באיסור, אז אין היתר לומר שעכשיו זה כבר לא מנהג גויים, שגם היהודים נהגו ככה. וא"כ אם אלו שבאו, בתחילה עשו שלא כדין להחליף לקצר, לא היה היתר להמשיך ללבוש קצר. אבל כ' האג"מ כמה טעמים למה אין כאן בכלל ענין של חוקות הגוי.

עי"ש שהביא דברי המהרי"ק ורמ"א שדווקא אם עושה דברים שאין בהם טעם אסור, א"כ בנד"ד כותב הגרמ"פ פשוט שאין שום שמץ איסור בסתם בגדים שלובשין במדינה זו, אף שגם הנכרים לובשין בגדים אלו, דאין בהם חשש שמץ עכו"ם ונחוש, וגם לא דבר תמוה, אלא לנוי וכדומה.

זאת ועוד טוען הגרמ"פ שגם בל"ז אין שייך איסור מלבושי נכרים, דהא כמעט כל בני ישראל לובשין מלבושין אלו. וא"כ מי אומר שהם מלבושי נכרים והישראלים לובשין בכאן כמלבושיהם, ומדוע לא נאמר שמתחילה הם גם מלבושי ישראל, דלא נקבע כלל מתחילה בשביל הנכרים. א"כ אפילו לפי הגר"א שחולק על המהרי"ק ורמ"א הכא יודה דאין כאן כלל חוקות הגוי.

ולפי"ז אפילו במקרה שבגדי המקום שבאו משם היו לאיזה זהירות יתירה, כמו מקומות שלא לבשו אלא בגדי משי מצד חשש שעטנז, או שלבשו בגדים ארוכים שהוא לצניעות יתירה, וכבגדי ת"ח, כיון שעכ"פ ליכא איסור ללבוש בגדי צמר, וליכא פריצות בבגדים שלובשין בכאן, והוא בא להשתקע כאן ואין דעתו לחזור רשאי לנהוג אף כקולי המקום שבא לשם. כדאיתא בש"ע יו"ד (סי' רי"ד, ב) ובש"ך שם סק"ח ובמג"א (סי' תסח, ט) אף שהיה מנהג קבוע בכל המקום.

בגדי פריצות

אבל טוען הגרמ"פ שבגדים שיש בהן פריצות ממש, שנעשו מחדש בבגדי נשים, אף שבעוה"ר כיון שגם הישראליות מלובשות בהן גם מתחילה, אין להחשיבן מלבושי נכרים מצד עצם הבגדים, אבל עצם הפריצות אולי יש להחשיב מחוקות העכו"ם וממילא יש לאסור בגדים אלו לישראליות, **לבד ענין הפריצות מצד עצמו**, גם מצד מלבושי נכרים. ומה שמצריך מהרי"ק בנדנוד פריצות ודרך גאוה, גם שפרשו הישראלים ממנו משום צניעות, שמשמע דבלא פרשו ממנו ליכא איסור, ולא אמרינן דיאסר משום דהפריצות גופה הוא חוק העכו"ם, אפשר הוא רק בנדנוד פריצות כהא דבגדים אדומים וכדומה, אבל בבגדי פריצות ממש אפשר אף בלא הנהיגו עדיין לפרוש, ואף בלא פרשו יש לאסור.

שמות נכרים

ועי' בספר פרדס יוסף סוף פרשת קדושים בשם מהר"מ שיק שלשנות השמות לשמות של גוים, אסור משום חוקות הגוי. וזה לכאורה אפילו לפי דברי המהרי"ק דכאן אין שום סיבה לקרא בשמות הגוים, וע"כ שהוא רוצה להתדמות להם. אבל יש לדון לפי הבנת הגרמ"פ בדעת הר"ן אז לכאורה יהיה מותר לקרא בשמות הגוים, שהרי אין כאן משום נדנוד ע"ז. [וידועה שהשם שי"ק הוא ראשי תיבות שם יהודי קודש. שכשכפאו כולם לבחור "שם משפחה" בחר המהר"ם שיק את השם בכוונה הנ"ל.]

[ג]

קרוב למלכות

היתר הר"מ לגבי מי שקרוב למלכות

כ' הר"מ (פ"י מהל' עבודת כוכבים הל' ג) ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהם, והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן, הרי זה מותר ללבוש במלבושיהן ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין.

והק' עליו הכס"מ שכיון שכתב הר"מ שלוקה על כל אחד מאלו, היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות. ותל' הכס"מ שההיתר הוא משום הצלת ישראל, דכשישראלים עומדים לפני המלכים הם מצילים את ישראל. אי נמי תל' הכס"מ שהיות והתורה לא פירט, אלא אמרה ובחקותיהם לא תלכו, אז אמרינן שהתורה מסרה הדבר לחכמים, לקבוע מתי אסור ומתי מותר. והם ראו שאין לגזור על הקרובים למלכות.

מסרן לחכמים לגבי עינוי ביוה"כ

הגדר של מסרו לחכמים מוצאים בראשונים בכמה מקומות. דהנה בריש פ"ח דמס' יומא נחלקו הראשונים האם החמש עינוים ביוה"כ, אסורים מה"ת או אינו אלא מדרבנן. הראשונים מוכיחים מהא דהתירו רחיצה לכלה ולמלך, ואם נאמר שאסור מה"ת איך התירו, אלא ע"כ שאינו אלא מדרבנן והם אמרו והם אמרו. אבל עי' בר"ן (שם) שתל' שהיות ובתורה כתיב ועניתם ולא פל' מה זה עינוי, אז אמרינן שהתורה מסרה לחכמים לקבוע מה זה עינוי, והם קבעו שמותר לכלה ולמלך. וז"ל שם לפיכך היה נראה לי דכולהו מדאורייתא נינהו, אלא דכיון דלאו בכלל ענויי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא נינהו, אלא מרביא דשבתון אתו וכדאיתא בגמרא, קילי טפי ומסרן הכתוב לחכמים, והן הקלו בהן כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה לתענוג.

מסרן לחכמים במלאכת חול המועד

גם לגבי מלאכת חול המועד, מוצאים המושג של מסרן לחכמים. דהנה נחלקו הראשונים האם מלאכת חול המועד הוא מה"ת או אינו אלא מדרבנן. תוס' למס' חגיגה (יח,א) ד"ה חולו של מועד - דן לכתחילה לומר שמלאכת חוה"מ הוא מדאורייתא הואיל ונלמד מפסוק. וכן הוכיח (ממו"ק יא,ב) דאתא התם "אלא אפילו חוש"מ דאורייתא" וכן פל' רש"י שם. אבל עי' ש"ש שהק' דא"כ דבר האבד וכמה מלאכות דשרינן התם היכי משתרו, וכי היכן מצינו איסור דאורייתא מקצתו אסור ומקצתו מותר.

ועי' בב"י או"ח (סי' תקל) וז"ל ולע"ד נראה דאיסור מלאכה בחול המועד דבר תורה, כדמשמע בסוגיא שבפרק אין דורשין (חגיגה יח,א) אלא שהתורה מסרה לחכמים שיאסרו המלאכות שנראה להם, ויתירו מה שנראה להם. וכעין מה שכתב הר"ן בריש יומא (א. ד"ה יום) גבי עינויי דיום הכפורים בר מאכילה ושתיה. וכן מבואר בהדיא בפרק אין דורשין בבב"י, לא מסרו הכתוב אלא לחכמים לומר איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת.

חידוש בגדר מסרן לחכמים

בשני מקרים אלה, היה אפשר לומר שכל המושג של "מסרו לחכמים" הוא, שהיות והתורה לא הגדירה האיסור, אז ניתן לחכמים להגדיר האיסור. ולכן במלאכת חוה"מ הם יכולים לומר שסוג מלאכה כזו או סוג אחר לא נכללו בהאיסור. והם החליטו שמלאכת "האבוד" אינו מלאכה שהתורה אסרה בחוה"מ. וכן החליטו שדווקא מעשה אומן נחשב "למלאכת חוה"מ". וכן לגבי חמש עינוים, הם הגדירו שאע"פ שרחיצה אסור מה"ת, אבל רק רחיצה של תענוג נחשב ל"עינוי של רחיצה", אבל רחיצה למלך לא נחשב ל"רחיצה של תענוג" משום ד"מלך ביופי תחזינה עיניך". (וכלשון הר"ן שם. אבל קצ"ע מש"כ שם דקילי טפי, משמע שהיות ואינו מפורש בקרא הוי יותר קל, ולכן הם יכולים להקל בו וצ"ע) אבל אין הפשט, שהיכא שמסרו לחכמים יש להם רשות להתיר ולאסור כרצונם. אבל מדברי הב"י רואים ששייך מושג של מסרו לחכמים, שיש להם להתיר כפי הצורך בלי להגדיר עצם האיסור. דכאן זה שהתירו לקרוב למלכות ללבוש כהגוים, אין הפשט שחז"ל הגדירו לנו

איסור חוקות הגוי, באופן שלא שייך לאלו שהם מקורבים למלכות. אלא שהיות ויש צורך שהם יהיו מעורבים בחצר המלך, התירו להם ללבוש כמותם. גדולה מזו שמעתי ממו"ר הגרא"ז אפשטיין זצ"ל לבאר דברי הריטב"א (ריש פ' לולב הגזול) הנראים כתמוהים. דאיתא התם שבשעת הדחק התירו ליטול לולב היבש. וכ' הריטב"א שדווקא לולב משום דנלמד מדרשא, אבל אתרוג שכתוב "הדר" בפירוש בקרא, לא התירו בשעת הדחק. וז"ל מכאן סמכו הגאונים ז"ל לומר דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולים יוצאים בהם בשעת הדחק ואפילו ביום ראשון, ונראה לי דווקא כל שפסול שלהם לפי שאינו הדר, דבשעת הדחק לא קפדינן ביה, אבל כל שפסולו מגופו מפני מיעוט שיעורו שאין שמו עליו או שיש בו משום מצוה הבאה בעבירה לא. וביבש נמי דוקא בלולב והדס וערבה דלא כתיב בהו הדר בפירוש אלא דגמרי ליה מאתרוג, **אבל באתרוג דכתיב ביה הדר בפירוש הא קפיד ביה קרא וכל שאינו הדר אין יוצאין בו ואפילו בשעת הדחק.** שלכאורה דבריו תמוהים שהרי שניהם הם דאורייתא. ותל' הגאון הנ"ל שהריטב"א סובר שהיות ופסול יבש נלמד מדרשת חז"ל, יש להם כח לומר שבאופנים שונים לא נחוש להפסול.

גילוח פאת הראש

יש וויכוח מעניין בהבנת דברי הר"מ בקשר לאיסור גילוח פאת הראש. דהנה הרמב"ם בהל' עבודת כוכבים (יב, א) כ' שאין מגלחין פאתי הראש, **כמו שהיו עושין עובדי כוכבים** שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם.

וכ"כ בסה"מ (ל"ת מג) וז"ל והמצוה המ"ג היא שהזהירנו מהעביר שער הצדעים והוא אמרו יתעלה (קדושים יט) לא תקיפו פאת ראשכם. והאזהרה מזה גם כן **כדי שלא נתדמה לעובדי ע"ז**, כי כן היו עושים כומרי עבודה זרה שהיו מגלחים שער הצדעים לבד. ועי"ש עוד דמשו"ה צריך פסוק מיוחד לאסור הקפת כל הראש, שלא תאמר כי תכלית מה שאסור הוא גלוח הצדעים והניח שאר השער, כמו שיעשו כומרי עבודה זרה, אבל אם יגלח הכל אין איסור, לכן הודיענו שאינו מותר לגלח הצדעים בשום פנים.

ועי' בטור (יו"ד סי' קפא) שמביא דברי הר"מ ותמה עליו, וז"ל גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי כוכבים. וזה אינו מפורש ואין **אנו צריכים לבקש טעם למצות כי מצות מלך הם עלינו אף לא נדע טעמן.**

הב"י הבין שהשגת הטור הוא, למה לו להר"מ לבקש מדעתו טעם לשום מצוה, שנראה שאילו לא היו יודעים טעם המצות לא היינו מצווים לעשותן. וזה לא נכון כי מצות מלך הם עלינו, ואף אם לא נדע טעמן אנו מצווים לעשותן. ועי"ז כ' הב"י ואני אומר דחס ליה להרמב"ם שיסבור הכי, ומי יחוש לכבוד התורה והמצות יותר ממנו, אלא שדעתו מבואר בכמה מקומות הל' מעילה (ח, ח) הל' תמורה (ד, ג) ובסוף הלכות מקואות (יא, ב) שאע"פ שכל חוקי התורה גזירות מלך הם, מכל מקום כל מה שנוכל לבקש לו טעם נאמר בו טעם. ועי"ש שכ' שבמצות אלו לא נתן בהם טעם הרמב"ם מדעתו, אלא מדעת הכתוב, שמצאן מוקפות מלפניהן ומלאחריהן ממצות הנאסרות משום חוקי הגוים.

ועי' בט"ז (שם) שר"ל שהמח' ר"מ וטור הוא כך, שהטור הבין שמזה שהר"מ תלה דין זה בעובדי כוכבים שהוא חוק שלהם, יצא נ"מ שמשום שלום מלכות יהיה מותר, כמו שמצינו בסו' קעח, ב. ועל זה כתב הטור שהרי אינו מפורש שזה יהיה משום חקות עובדי כוכבים, ולא מצינו היתר משום שלום מלכות אלא באיסור משום חוקות עובדי כוכבים. עוד טוען הטור, וכ"ת כיון שאין אנו יודעין טעם אחר למצוה זו ממילא הוה כמפורש, זה אינו דהא אין אנו צריכין לידע טעם למצות וכו'. ודלא כמ"ש ב"י דלדעת הטור אליבא דרמב"ם אין אנו צריכין לקיים המצוה כל שאין אנו יודעין הטעם, ח"ו שהטור יחשוב כן בדעת הרמב"ם.